

ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ ВИКЛАДАННЯ ШАХІВ ДІТЬМ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стрімке введення інклюзивної освіти в Україні веде до необхідності введення інноваційних технологій, прогресивних методик і способів для дітей із затримкою психофізичного розвитку. Одним з таких способів є навчання грі в шахи в колективі однолітків.

Термін «інклюзія» в перекладі з англійської мови означає «включеність». Інклюзивна освіта (фр. *Inclusif* – включає в себе, лат. *Include* – заключаю, включаю). Інклюзивна позашкільну освіту – це специфічна організація процесу позашкільного навчання, при якій всі діти, незалежно від їх фізичних, психічних, інтелектуальних, культурно-етнічних, мовних та інших особливостей, включені в загальну систему позашкільної освіти і навчаються в залежності від своїх інтересів і здібностей разом зі своїми нормотипичними однолітками в одних і тих же закладах позашкільної освіти. Інклюзивне навчання в закладах позашкільної освіти реалізує права дітей з особливими освітніми потребами на позашкільну освіту в залежності від своїх інтересів і здібностей, їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство, залучення батьків до участі в навчально-виховному процесі та розвитку їх здібностей. [2].

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 779

«Порядок організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти» висвітлено основні засади інклюзивного позашкільного навчання, що значною мірою відноситься до навчання грі в шахи дітей з вадами.

Тому, надзвичайно важливим є розгляд стану розвитку інклюзивної позашкільної освіти з точки зору інклюзії і викладання шахів.

Науковці з проблем інклюзивної освіти (Ю. Ільїна, М. Лазарева, М. Малофєєв, Є. Мікшина, Т. Соловійова, С. Сорокоумова) зазначають, що інклюзивна позашкільна освіта явище досить нове, але українська шахова школа в особах таких тренерів – викладачів як Олег Тука (Чернігів), Олег Хрепунов (Львів), Ірина Сухіна (Фастів), Олександр Рибченко (Київ), Петро Озарчук (Рівне) та інші доводять, що навчання шахам в інклюзивному середовищі - це реальна дійсність сьогодення.

Інклюзія повинна постійно орієнтуватися на задоволення потреб у позашкільному житті кожного учасника, відповідно до контингенту дітей та специфіки позашкільної роботи. При цьому, всі зацікавлені сторони мають брати активну участь для отримання гарного результату.

Інклюзія має на увазі включення всіх громадян, які мають особливості психофізичного розвитку в активне суспільне життя. Заняття шахами дає таку змогу. Розглянемо, як це відбувається на практиці.

Інклюзія – це визнання та регулювання різноманітних потреб всіх дітей. Шахи дають змогу проводити заняття, враховуючи фізичний стан, темп та потреби учнів.

Інклюзія – це процес збільшення ступеня участі усіх громадян (у тому числі із психофізичними порушеннями). Шахи дають змогу участі в змаганнях (як очних, так і в он-лайн чи інтернет-турнірах). Допомагають знайти співрозмовників зсього світу та дозволяють самостійно організовувати турніри.

Інклюзія – це приналежність до певного товариства. Саме тут ми бачимо, що діти, навчаючись грі в шахи і стають членами великої веселитної спільноти. Отримують психологічну і моральну підтримку.

Відзначимо, що гра в шахи це дуже ефективний засіб інтелектуального

розвитку дітей молодшого шкільного віку з психофізичними особливостями, що дає їм можливість в подальшому не відставати в психічному розвитку від однолітків. Навчання шахам збільшує інтелектуальні здібності та пам'ять, що так необхідно для дитини з особливостями в розвитку. Доведено, «що в процесі гри в шахи відбувається одночасна діяльність відразу двох півкуль мозку, завдяки чому відзначається активне формування як логічного, так і абстрактного мислення» [2].

Окрім того, процес навчання азам гри в шахи сприяє розвитку у дитини з особливими потребами здібності орієнтуватися, що вкрай важливо для навчання, формування аналітико-синтетичної діяльності, вдосконалення мислення, суджень. Гра вчить запам'ятовувати, порівнювати, узагальнювати, передбачати результати своєї діяльності. Сприяє розвитку таких якостей, як терплячість, самостійність, уважність, зібраність і ін. [3].

Особливо важливо навчання гри в шахи дітей з порушенням поведінки, які насилу можуть всидіти п'ять хвилин на місці. Вони, в процесі навчання шаховій грі, стають спокійнішими, врівноваженими [2]. Стосовно впливу шахової гри на формування розумової діяльності і зацікавленості дитини, П. Зінченко стверджував, що «процес розуміння, перш ніж стати засобом довільної пам'яті, повинен формуватися як спеціальні цілеспрямовані пізнавальні дії» [1]. Але, як зазначає вчений, «необхідною умовою для довільного запам'ятовування, є трансформація процесів розуміння логічних методів вдосконалення, оновлення навичок. Формування методів семантичної і логічної обробки закладеного матеріалу є основним засобом не тільки підвищення ефективності пам'яті, але і її розвитку» [1].

Завдяки своїй спортивній складовій шахи загартовують бійцівський характер, вчать дитину спиратися на свої сильні сторони. Шахи розвивають такі риси, як емоційна стійкість, тверда воля, рішучість, бажання перемагати і прагнення до перемоги, впевненість в собі. Навіть, поразка у грі, дає тренеру- педагогу навчити дитину з особливостями розвитку стійко і гідно переживати невдачі, мобілізуватися, бачити нові можливості для розвитку, аналізувати власні вчинки, витягуючи потрібний і цінний досвід [4].

Таким чином, викладання шахів в умовах позашкільної інклюзивної освіти вирішує питання комплексного розвитку дітей з особливостями: пізнавального розвитку – розширює кругозір, вчить думати, запам'ятовувати, порівнювати, узагальнювати, передбачати результати своєї діяльності, орієнтуватися на площині (що вкрай важливо для школи); розвиває креативність і логічнємислення. Освітнього розвитку – розвиває не тільки рішучість, терпіння, волю, наполегливість, але також і уважність і зібраність. Дитина стає самокритичності, звикає самостійно думати, приймати рішення, боротися до кінця, не сумувати через невдачі. Естетичного розвитку – збагачує внутрішній світ, розвиває фантазію, вчить радіти красивим комбінаціям. Фізичного розвитку – спонукає до занять фізичного комплексу, щоб вистачало сил і витривалості працювати за шахівницею. Допомагає коригувати поведінкові розлади дитини з психофізичними особливостями: стати більш спокійніше, збалансованішим, вчить концентруватися на одній діяльності.

Література

1. Гіббазова А.Я. Інтелектуальний розвиток дітей молодшого віку в процесі навчання шаховій грі. УЛГТУ, 2008.-95с.
2. Гришин В., Льїн, Е. Шахова абетка. М., 1980.
3. Костров В., Давлетов Д. Шахи для дітей та батьків. СПб, 1997.
4. Вінниченко О., Коваль О., Тимошенко Л., Гльницький М., Захарчук І. Шахи: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів та закладів позашкільної освіти. Тернопіль, 2017.